

6.2.2018

EOAK/725/2017

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Pasi Pölonen

Esittelijä: Esittelijäneuvos Mikko Eteläpää

ESITUTKINNAN KESKEYTTÄMINEN

1 KANTELU

Kantelija arvosteli rikoskomisarion 2.12.2016 tekemää päätöstä esitutkinnan keskeyttämisestä asiassa - - -. Kantelija kysyi, miksi hänen tutkintapyyntöään ei toimitettu Tanskan viranomaisille, koska hänen tietojen mukaan epäiltyyn maksuvälinepetokseen liittyvän yhtiön osoite on Tanskassa.

Kysymys oli kantelijan sähköpostitse saamasta tarjouksesta, jossa luvattiin 55 tuuman TV yhden euron hintaan. Kantelija antoi maksun yhteydessä pankkitietonsa, mutta ei saanut TV:tä. Sen sijaan hänen tililtään veloitettiin neljä kertaa 49 euroa. Kantelijan mukaan yhtiö on huijannut satoja suomalaisia.

2 SELVITYS

Asiassa pyydettiin rikoskomisarion selvitys. Helsingin poliisilaitos antoi lausuntonsa.

3 RATKAISU

3.1 Saatu selvitys

Rikoskomisarion mukaan rikos on tapahtunut ulkomailla ja rikos on sellainen, että sitä on kokonaisuudessaan pidettävä lievänä ja siitä ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa. Epäiltyä rikosta ei tässä tapauksessa voida katsoa sellaiseksi (niin vakavaksi), että rikosilmoituksen siirtoa koskevien säännösten mukaan rikosilmoitus tulisi siirtää tai oikeusapua koskevien säännösten mukaan asiassa tulisi pyytää oikeusapua.

Poliisilaitos toteaa lausunnossaan muun muassa, että Poliisihallituksen poliisin kansainvälisestä yhteistoiminnasta 17.12.2013 antaman määräyksen (2020/2013/4593) mukaan oikeusapupyynnön harkinnassa on otettava huomioon pyynnön täyttämistä aiheutuva työmäärä suhteessa saavutettavaan hyötyyn. Erityisesti oikeusapupyynnöiden tarpeellisuutta on harkittava vähäisissä asioissa eli sellaisissa jutuissa, joista ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa. Poliisilaitos katsoo, että kansainvälisen oikeusavun säännökset on laadittu vakavampia rikoksia silmällä pitäen.

Poliisilaitoksen mukaan rikoskomisarion päätöksen lopputulema on asiaa koskevien säännösten mukainen, mutta päätöksen perusteluihin olisi tullut kirjata myös rikosilmoituksen siirtoa ja oikeusapupyynnöä koskeva perustelu.

3.2 Oikeusohjeita

Esitutkintalain 3 luvun 13 §:n mukaan esitutkinta saadaan sen aloittamisen jälkeen tutkinnanjohtajan päätöksellä keskeyttää, jos rikoksesta ei epäillä ketään ja jos asiaan vaikuttavaa selvitystä ei ole saatavissa. Esitutkinnan keskeyttämisestä päätettäessä on erityisesti otettava huomioon epäillyn rikoksen laatu.

Esitutkintalain 3 luvun 8 §:n 1 momentin mukaan esitutkintaviranomainen voi tutkia ulkomailla tehdyksi epäillyn rikoksen, jos rikokseen rikoslain 1 luvun säännösten nojalla voidaan soveltaa Suomen lakia ja jos esitutkinnan toimittaminen Suomessa on tutkinnallisista syistä ja rikosvastuun toteuttamisen kannalta tarkoituksenmukaista. Jos tällaisen rikoksen tutkiminen Suomessa edellyttää rikoslain 1 luvun 12 §:ssä tarkoitettua valtakunnansyyttäjän syytemääräystä, syyttäjä päättää esitutkinnan aloittamisesta.

Samana pykälän 2 momentin mukaan, kun asianomistaja ilmoittaa esitutkintaviranomaiselle toisen Euroopan unionin jäsenvaltion alueella tehdystä rikoksesta, asianomistajan ilmoitus ja hänen vaatimuksensa on toimitettava sen jäsenvaltion toimivaltaiselle viranomaiselle, jonka alueella rikos on tehty, jos esitutkintaviranomainen ei 1 momentin mukaisesti tutki rikosta. Edellytyksenä toimittamiselle on lisäksi, että asianomistaja ei ole voinut tehdä ilmoitusta ja esittää vaatimuksiaan tekopaikan valtiossa tai että vakavan rikoksen ollessa kysymyksessä hän ei ole halunnut menetellä niin.

3.3 Arviointi

Totean, että rikoslain 1 luvun 10 §:n 1 momentin mukaan rikos katsotaan tehdyksi sekä siellä, missä rikollinen teko suoritettiin, että siellä missä rikoksen tunnusmerkistön mukainen seuraus ilmeni.

En käytettävissäni olevien tietojen perusteella arvioi, olisiko epäillyn rikoksen tutkinta kuulunut yksinomaan suomalaiselle esitutkintaviranomaiselle tai olisiko toimivalta ollut myös ulkomaisella esitutkintaviranomaisella, mutta olisiko siitä huolimatta tutkinta tarkoituksenmukaisuussyin tullut suorittaa täällä.

Rikoskomisario on tehnyt asiassa päätöksen esitutkinnan keskeyttämisestä sillä perusteella, että rikoksen seuraukset ilmenevät Suomessa, mutta rikoksen tarkempi tapahtumapaikka sekä rikoksesta epäilty ovat tuntemattomia. Lisäksi tutkintailmoitukseen on kirjattu: ”Ilmoitetut ostokset on tehty ulkomaalaisilla pointworld.com sivustoilla, joista ei ole saatavissa lisätietoja. Esitutkinta keskeytetään. Esitutkintaa jatketaan, mikäli asiassa saadaan lisäselvitystä, jonka avulla tekijä voidaan selvittää.”

Päätöksen perusteella rikoskomisario näyttää siten katsoneen, että Suomen esitutkintaviranomaisella on toimivalta tutkia epäilty rikos ja esitutkintaa jatketaan, mikäli asiaan saadaan lisäselvitystä. Minulla ei ole perusteita arvostella tätä arviota.

Sen sijaan selvityksessään rikoskomisario katsoo, että rikos on tapahtunut ulkomailla ja Suomen viranomaisten osalta jutussa tehdyt toimenpiteet jäivät rikosilmoituksen kirjaamiseen ja siihen liittyviin rekisterisyyttöihin.

Lausunnossaan poliisilaitos viittaa kumottuun asetukseen esitutkinnasta ja pakkokeinoista. Sen 2 §:n 2 momentin mukaan asianomistajan ilmoittaessa poliisille tai muulle esitutkintaviranomaiselle toisen Euroopan unionin jäsenvaltion alueella tehdystä rikoksesta, asianomistajan ilmoitus ja hänen vaatimuksensa on toimitettava sen jäsenvaltion toimivaltaiselle viranomaiselle, jonka alueella rikos on tehty, jos kysymys on vakavasta rikoksesta tai jos asianomistaja ei ole voinut tehdä ilmoitusta tekopaikan valtiossa.

Voimassa oleva esitutkintalain (voim. 1.1.2014) 3 luvun 8 §:n 2 momentin säännös eroaa em. asetuksesta siinä, että vaatimus on toimitettava toimivaltaiselle viranomaiselle, jos ”asianomistaja ei ole voinut tehdä ilmoitusta ja esittää vaatimuksiaan tekopaikan valtiossa tai että vakavan rikoksen ollessa kysymyksessä hän ei ole halunnut menetellä niin”.

On jossain määrin tulkinnanvaraista, milloin asianomistaja ei ole voinut tehdä ilmoitusta ja esittää vaatimuksiaan tekopaikan valtiossa. Tästä on oikeuskirjallisuudessa todettu, että säännöstä pitää tulkita asianomistajamyönteisesti.

”Esimerkki tällaisesta perusteesta voisi olla, että asianomistaja on myöhästynyt kotilenolta, mikäli olisi lähtenyt tekemään ilmoitusta asiasta. Asianomistaja on saattanut olla myös siten sairas tai muutoin kykenemätön tekemään ilmoitusta. Perusteeksi voitaneen hyväksyä myös se, että asianomistaja ei ole voinut kielitaidon puutteen takia tehdä ilmoitusta.” (Satu Rantaeskola [Toim.]: Esitutkintalaki – Kommentaari, s. 97)

Käsitykseni mukaan käsillä olevassa tapauksessa ei olisi ollut estettä siirtää asiaa ulkomaan toimivaltaiselle viranomaiselle, mikäli on katsottu, että ulkomaan viranomaisen on asiassa toimivaltainen. Siirron edellytyksenä ei ole rikoksen vakavuus, jos asianomistaja ei ole voinut tehdä rikosilmoitusta ja esittää vaatimuksiaan tekopaikan valtiossa (ks. lähemmin HE 222/2010 vp s. 184–185). Käsitykseni mukaan tämä soveltuu käsillä olevaan tapaukseen.

Asian tila näyttää olevan ”keskeytetty esitutkinta”. Esitutinnan keskeyttäminen tarkoittaa sitä, että asian aktiivinen tutkinta on keskeytetty, koska asian selvittäminen on sellaisessa tilassa, että aineisto jutun päättämiseksi tai saattamiseksi syyttäjän harkittavaksi on puutteellinen, eikä uutta todistusaineistoa ole odotettavissa. Tyypillisin peruste on se, että epäilty rikosentekijä ei ole saatu riittävästi tunnistetuksi tai kyetä tavoittamaan (ns. pimeä juttu). Keskeytetyn jutun tutkintaa voidaan mahdollisen rikoksen vanhentumisaikojen puitteissa jatkaa, jos aihetta siihen ilmenee. Päätös ei siten ole lopullinen. Poliisilla on huomattava harkintavalta esitutinnan keskeyttämisestä tai lopettamisesta päättäessään.

Minulla ei ole perusteita arvostella rikoskomisarion päätöstä esitutinnan keskeyttämisestä. Kun päätöksen perusteella näyttää siltä, että Suomen viranomaisilla on toimivaltaa asian tutkimiseen, esitutinnan keskeyttäminen on tehty harkintavallan puitteissa. Mikäli kysymys sen sijaan on sellaisesta rikoksesta, jonka tutkiminen kuuluu ulkomaiselle viranomaiselle – mihin rikoskomisarion selvitys näyttää viittaavaan –, olisi asiassa käsitykseni mukaan ollut edellä todetun mukaisesti edellytykset esitutkintalain 3 luvun 8 §:n 2 momentin mukaiselle siirrolle.

Esitutkintapäätöksen perusteluissa tulee mainita ne seikat, jotka välittömästi tukevat päätöksen lopputulosta. Tällä edistetään päätöksen ymmärrettävyyttä ja selkeyttä (HE 222/2010 vp, s. 237). Totean rikoskomisarion päätöksen ja annetun selvityksen ja lausunnon olevan jossain määrin ristiriidassa keskenään. Nyt jää jossain määrin epäselväksi, mitkä ovat ne seikat, joka tosiasiallisesti vaikuttaneet rikoskomisarion päätökseen.

Selvityksessä ja lausunnossa ei ole otettu kantaa kantelijan näkemykseen siitä, että sama yhtiö on huijannut satoja suomalaisia. Minulla ei ole perusteita arvioida tätä. Mikäli näin olisi, pidän mahdollisena, että tällaista kokonaisuutta arvioitaisiin yhtenä tekona, jolloin kysymys olisi huomattavasti vakavammasta rikoksesta. Tämä saattaisi vaikuttaa esimerkiksi oikeusapupyynnön edellytyksiin.

Kun tosiasiallinen tila on se, että esitutkinta on keskeytetty, mutta tutkintaa voidaan jatkaa, jos aihetta siihen ilmenee, pidän riittävänä saattaa edellä esitutkintapäätöksen perusteluista lausuman ja esitutkintalain 3 luvun 8 §:stä rikoskomisarion tietoon.